

УДК 341.174(436)

А. Рябошапченко,
аспірант кафедри права Європейського Союзу
та порівняльного правознавства Національного університету
«Одеська юридична академія»

ПРИНЦИП ACQUIS COMMUNAUTAIRE: СТАНОВЛЕННЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ВСТУПУ АВСТРІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Приєднання нових держав до Європейського союзу відбувається у відповідності до так званого принципу *acquis communautaire*. Даний термін не має єдиного тлумачення та передбачає, зазвичай, визнання правової, політичної та економічної структури Союзу як даності («*acquis*»), яку має прийняти без обговорення будь-яка держава, що прагне вступити до ЄС [1, с. 596]. Метою застосування даного принципу є підтримка підвалин Європейського союзу та захист від можливого розмивання через невизнання них новими державами-членами.

Дослідження принципу *acquis communautaire* на прикладі Австрійської Республіки під час поновлення процесів інтеграції України до Європейського Союзу є дуже актуальним у зв'язку з тим, що європейський напрямок внутрішньої та зовнішньої політики України є пріоритетним.

До питання європейської інтеграції, а особливо розкриття її механізмів, правил та принципів неодноразово зверталися: М.М. Бірюков, Ю.А. Барко, О.К. Вишняков, А.Я. Капустін, С.Ю. Кашкін, В.І. Муравйов, А.Я. Петров.

Метою статті є дослідження застосування принципу *acquis communautaire* при підготовці вступу Австрійської Республіки до Європейського союзу.

Походження принципу *acquis communautaire* слід шукати в першому розширенні Європейських спільнот, яке відбулося в 1969 році. Шість держав-засновників Спільнот мали вирішити пи-

тання щодо прийняття ще чотирьох нових держав (Норвегії, Данії, Ірландії та Великої Британії). Ситуація станом на 1969 рік допускала припущення, що збільшення кількості голосів в Раді та Комісії на дві третини може призвести до перегляду структури, порядку та напрямків діяльності Спільнот. У зв'язку з цим Рада звернулася до Комісії на предмет пропозицій щодо вирішення даної проблеми. У відповіді Комісії від 1 жовтня 1969 року зазначалося, що Спільнота не може «дозволити загроз єдності», і що при вступі до ЄС нові держави «мусять заявити про свою згоду з усіма досягненнями Спільноти – іншими словами, договорами та рішеннями, що були прийняті після укладання договорів – а також про повне розуміння заходів по їх імplementації» [2].

На Гагському саміті, що відбувся 1-2 грудня 1969 року, голови держав та урядів підтримали дану пропозицію Комісії. В фінальному комюніке саміту було заявлено, що переговори про вступ можуть початися «після визнання державами-кандидатами Договорів та їхньої політичної мети, а також рішень, що були прийняті після набрання чинності Договорами» [3]. Таким чином, був затверджений принцип, що пізніше став відомий як *acquis communautaire*.

Подальші переговори, що тривали дев'ятнадцять місяців, проводилися з урахуванням принципу *acquis communautaire*. Відповідно до статей 2-4 Акту про умови вступу та внесення змін до договорів нові держави визна-

ли Договори, всі акти інституцій ЄС, всі рішення, домовленості, декларації та резолюції Ради та всі угоди, що діяли в рамках Спільнот на 1 січня 1973 року. Цим актом було створено прецедент для всіх подальших розширень, що умовою переговорів про вступ є беззастережне визнання кандидатами елементів *acquis communautaire* та зобов'язання пристосувати власні національні правові системи до правової системи Спільнот.

Таким чином, станом на 1973 рік (перше розширення ЄС) поняття *acquis communautaire* включало в себе шість компонентів: 1) визнання договорів про заснування Спільнот; 2) визнання інституційної структури, встановленої договорами; 3) визнання законодавства та інших актів Спільнот; 4) визнання міжнародних договорів, укладених Спільнотами; 5) визнання правових актів, прийнятих під час переговорів про вступ; 6) визнання політичних цілей Спільнот.

Що стосується цього елементу, він був позначений Комісією у висновку від 19 січня 1972 року, яким можна вважати визнання правопорядку Спільнот, під яким розуміється переважність норм права ЄС по відношенню до національних законодавств. Принцип пріоритету права Спільнот не був закріплений прямо, але широко застосовувався. Його закріпленню сприяв ряд рішень Суду Європейських спільнот.

Вперше з проблемою співвідношення національного права та наднаціонального Європейського права Суд Європейських спільнот зіткнувся у справі *de Geus v. Bosch and van Rijn*. Ключовим питанням, на яке мав відповісти Суд, було: чи могла заборона експорту, застосована приватним підприємством, зареєстрованим в ФРН по відношенню до своїх клієнтів, на що клієнти дали згоду шляхом підписання контракту, бути скасована в силу положень Договору про заснування Європейської економічної спільноти.

Суд відзначив важливість взаємодії національних правових систем, в тому числі національних судів, з європейською правовою системою та постановив

рішення на користь позивача, в якому зазначив, що Договір встановив заборони на обмеження руху товарів в рамках Спільноти, і ці обмеження являють собою право, що підлягає застосуванню безпосередньо судами держав-членів [4]. Таким чином, Суд вказав на те, що договорами про заснування Європейських спільнот національним судовим органам була делегована функція застосування європейського права, і що це право накладає на них нові права та обов'язки. Своім рішенням Суд втрутився в сферу, що раніше перебувала під виключним суверенітетом держав, та певною мірою обмежив цей суверенітет.

У 1963 році Європейським судом у справі *Van Gend en Loos* було вперше задекларовано існування особливого європейського правопорядку. У даній справі Суд визнав обґрунтовану скаргу німецького підприємства на підвищення митних тарифів Нідерландами, вказавши, серед іншого, на те, що Договір про заснування Європейської економічної спільноти створив права та обов'язки не лише для держав, але й для кожної окремої фізичної особи-громадянина та юридичних осіб, зареєстрованих у цих державах. Через рішення Європейського суду затвердився принцип прямої дії європейського права [5, с. 182].

Необхідно відзначити, що ані Договір про заснування Європейської економічної спільноти, ані будь-який з договорів, що існували на момент розгляду вказаної справи, не містили в собі прямих вказівок на особливість європейського правопорядку та принцип прямої дії європейського права. Тим не менш рішення Європейського суду мало достатній авторитет для затвердження цих принципів, що пізніше неодноразово підтверджувалося Судом у подібних справах.

При подальших розширеннях ЄС відбувалося і доповнення принципу *acquis communautaire*, який вже не обмежувався правовою та політичною сферами. Під час другого розширення ЄС (що включало Грецію, Португалію та Іспанію) принцип отримав нове еко-

номічне забарвлення. Вступ до ЄС держав Південної Європи диктувався, переважно, економічними і політичними чинниками, а також необхідністю в утвердженні демократії у країнах, які нещодавно були авторитарними, а отже, і загроза єдності Спільнот походила від проблем нових держав.

Значущість демократизації була зазначена Радою шляхом прийняття 8 квітня 1978 року Декларації про демократію, в якій відзначався обов'язок голів держав та урядів захищати принципи представницької демократії, верховенства права, соціальної справедливості та поваги до прав людини [6].

Той факт, що дотримання даних принципів стало частиною принципу *acquis communautaire*, став очевидним після надання Комісією заключного висновку від 23 травня 1979 року щодо приєднання Греції, яким зазначалося, що принципи плюралістичної демократії та поваги прав людини становлять частину спільної спадщини народів Європейських спільнот, а отже, є необхідними для членства у них [7]. Аналогічні твердження містилися у висновках Комісії щодо приєднання Португалії та Іспанії 1985 року.

Менш помітним, але не менш значущим в плані розширення поняття *acquis communautaire* став вказаний у договорах про приєднання Греції, Португалії та Іспанії обов'язок виконувати декларації та резолюції Європейських спільнот, прийняті за спільною згодою держав-членів.

Новинкою другого розширення стало включення до *acquis communautaire* економічних вимог. З одного боку, це стало своєрідним «побічним ефектом» загальної вимоги про визнання політики ЄС, а з іншого, наповнило принцип *acquis* новим економічним змістом. Зокрема, всі кандидати мали сприйняти спільну сільськогосподарську та спільну риболовну політику ЄС.

Важливість дотримання економічної частини *acquis communautaire* була підкреслена Судом Європейських спільнот у справі Іспанія проти Ради, рішення

по якій відбулося в 1988 році. Справа виникла через незгоду Іспанії з постановою Ради ЄС щодо зміни квот виробництва молочних продуктів, наданих Іспанії договором про вступ. На думку Іспанії зменшення Радою її квоти було неправомірним, оскільки постанова була прийнята без її згоди. Свою позицію країна обґрунтовувала тим, що «угода між державами-членами та державами, що прагнуть до членства, не може змінюватись без згоди всіх сторін» [8]. Цей аргумент був відкинутий Судом, який вказав, що Рада мала право змінювати положення договору між Іспанією та ЄС такою самою більшістю голосів, як і будь-яке інше сільськогосподарське законодавство Спільнот.

Таким чином, суд дійшов висновку про те, що право інституцій ЄС вести свою діяльність є основою *acquis communautaire*, а отже, не може ставитися під сумнів. При цьому Суд очевидно відступив від загального правила *pacta sunt servanda*, відомого в міжнародному праві. Хоча це питання і не було проаналізоване Судом, можна вказати на те, що Суд керувався ідеєю зверхності права ЄС по відношенню до міжнародного права.

Серед інших значних справ, що мали вплив на закріплення принципу *acquis communautaire* як елементу європейського політичного та правового порядку, можна згадати справу *Parti écologiste «Les Verts»* проти Європейського парламенту. В даній справі Європейський суд проаналізував юридичну природу договорів про заснування Європейських спільнот та дійшов висновку, що ці договори становлять собою своєрідну «конституційну хартію» ЄС, що має тлумачитись та застосовуватись в такий спосіб, що необов'язково відповідатиме загальним правилам тлумачення міжнародних договорів [9, с. 1365].

Необхідно відзначити специфічну рису європейського правопорядку, яка впливає з досліджених судових рішень, що приєднання держави до ЄС означає, що вона має самостійно, не чекаючи інструкцій від центральних органів

Спільнот, стежити за підтриманням на власній території *acquis communautaire*.

Принцип *acquis communautaire* знайшов чинне закріплення в Маастрихтському договорі. Зокрема, стаття В Договору (в редакції 1992 року) закріпила в якості однієї з цілей Європейського союзу підтримання *acquis communautaire* [10]. Стаття С передбачала існування єдиної інфраструктури Союзу, яка мала забезпечити діяльність з досягнення загальної мети підтримки принципу *acquis communautaire*.

При інтерпретації положень Маастрихтського договору щодо принципу *acquis communautaire* необхідно брати до уваги те, що цей договір приймався для утворення «тіснішого союзу», тобто відображував погляд його авторів у майбутнє. Інакше кажучи, принципу *acquis communautaire* слугує підтриманню керуючої ролі Комісії та Парламенту у прийнятті рішень в ЄС, що не може бути нівельована навіть за згодою держав-членів. Тобто принцип *acquis communautaire* забезпечує стабільність Союзу при подальших розширеннях – по-перше, через те, що забезпечує можливість зобов'язати кандидатів відповідати стандартам ЄС, по-друге, не дозволяючи одній державі чи групі держав захопити у Союзі першість [11, с. 92].

Своє вираження принцип *acquis communautaire* знайшов і під час розширення 1995 року, в рамках якого членом Європейського союзу стала Австрійська Республіка. Весь переговорний процес між Євросоюзом, з одного боку, та Австрією, Швецією, Норвегією та Фінляндією, з другого, засновувався на принципі *acquis communautaire*. Так, в доповіді «Європа та виклик розширення», що був підготовлений Комісією, наголошувалося, що «розширення не має відбуватися за рахунок поглиблення. Розширення не може розмивати досягнення Спільноти» [12].

В рамках четвертого розширення принцип *acquis communautaire* зазнав певних іновацій. Тепер він включав до себе обов'язок спільних дій в рамках

Економічного та монетарного союзу, обов'язок співробітництва у зовнішній політиці та політиці безпеки, а також у здійсненні правосуддя та внутрішніх справах, тобто другій та третій опорах ЄС, що було підкреслено у згаданій доповіді Комісії. Також Комісією було додано абсолютно новий критерій «функціонуючої та конкурентної ринкової економіки та відповідної правової та адміністративної структури в державному та приватному секторах». Дана вимога ніколи раніше не розглядалася як частина *acquis communautaire* та виникла у зв'язку з укладанням Маастрихтського договору. Стаття За цього договору зобов'язує держави проводити економічну політику «у відповідності до принципу відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією».

Можна стверджувати, що четверте розширення було випробуванням нового змісту принципу *acquis communautaire*, адже жодна з держав-кандидатів не мала проблем з дотриманням його нових складових. Відповідно, це розширення дозволило безболісно випробувати дієвість нових механізмів, що мали в подальшому забезпечити інтеграцію до ЄС східноєвропейських держав, які вже не так повно, як Австрія, Швеція чи Фінляндія відповідали економічним вимогам принципу *acquis communautaire*. Європейська комісія відзначила, що Австрія становить особливий випадок, оскільки «з економічної точки зору, жоден попередній кандидат не починав з позиції де, в силу різноманітних угод, він вже здійснює повністю вільну торгівлю товарами промислового виробництва чи настільки готовий застосовувати більшу частину *acquis communautaire*» [12].

З даним висновком погодилась і Рада, яка із задоволенням відзначила, що держави-кандидати прийняли на себе зобов'язання сприйняти весь *acquis communautaire*. Висновок Ради був підтверджений резолюцією Європейського парламенту від 24 березня 1994 року, в якій Парламент зазначив, що всі кандидати на вступ до ЄС повністю сприйняли спільну зовнішню політику та політику

безпеки ЄС, що «збільшило можливості Союзу зі спільних дій на міжнародному рівні» [13].

Таким чином, принцип є одним з центральних у контексті функціонування Європейського Союзу. Проведений аналіз показує, що застосування цього принципу сприяє поступовій підготовці вступу Австрійської Республіки до ЄС.

Ключові слова: принцип *acquis communautaire*, інтеграція до Європейського Союзу, інтеграція Австрійської Республіки до ЄС, інтеграційні рішення Суду Спільнот.

Стаття присвячена дослідженню становлення природи принципу *acquis communautaire*. Особливу увагу приділено застосуванню принципу *acquis communautaire* при підготовці вступу Австрійської Республіки до Європейського Союзу.

Статья посвящается исследованию становления природы принципа *acquis communautaire*. Особое внимание уделено применению принципа *acquis communautaire* при подготовке вступления Австрийской Республики в Европейский Союз.

The article is devoted to the consideration of the formation of the legal nature of the *acquis communautaire* principle. Special attention is paid to the usage of the *acquis communautaire* principle during the accession process of the Republic of Austria to the European Union.

Література

1. Право Європейського союзу / за ред. В.І. Муравйова – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 704 с.

2. Fifth General Report on the Activities of the Communities 1971 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aei.pitt.edu/31713/1/5th_gen_rpt_1971.pdf.

3. Communiqué of the meeting of Heads of State or Government of the Member States at The Hague (1 and 2 December 1969) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cvce.eu/content/publication/1997/10/13/33078789-8030-49c8-b4e0-15d053834507/publishable_en.pdf.

4. Case 13-61, (*Kledingverkoopbedrijf de Geus en Uitdenbogerd v Robert Bosch GmbH and Maatschappij tot voortzetting van de zaken der Firma Willem van Rijn*), Judgment of 6th April 1962. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61961CJ0013:EN:HTML>.

5. Craig P., de Burca G. *EU Law: Text, Cases and Materials* (3rd ed.) / P. Craig, G. De Burca. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – P. 182.

6. Declaration on Democracy. Session of the European Council, Copenhagen 1978 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://aei.pitt.edu/1440/1/Copenhagen_1978.pdf.

7. Commission opinion on the application for accession to the European Communities by the Hellenic Republic of 23 May 1979 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_3_antlasmalar/1_3_3_katilim_antlasmalari/1979_greece_accession_treaty_eng.pdf.

8. Case 203/86 (*Spain v. Council*) Judgment of 20 September 1988 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:61986CJ0203>.

9. Case 294/83, (*Parti écologiste «Les Verts» v. European Parliament*), Judgment of 23rd April 1986, ECR [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61983J0294:EN:HTML>.

10. Договор о Европейском союзе от 07.02.1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_029/ed19920207.

11. Петров Р.А. Транспозиція «*acquis*» Європейського Союзу у правові системи інших країн: Монографія / Р.А. Петров – К.: Істина, 2012. – 364 с.

12. The Challenge of Enlargement. Commission opinion on Austria's application for membership. Document drawn up on the basis of SEC (91) 1590 final, 1 August 1991 // Bulletin of the European Communities, Supplement 5/92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: «http://aei.pitt.edu/1574/1/Austria_opinion.pdf».

13. European Parliament resolution on enlargement and neutrality (24 March 1994) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.cvce.eu/content/publication/2003/2/20/eab12163-c454-4f08-9646-05061ebe617a/publishable_en.pdf.